

Program Starejši za starejše v času epidemije

Amalija Šiftar, dipl. iur., Zveza društev upokojencev Slovenije

dr. Beata Akerman, univ. dipl. soc. del., spec., Zveza društev upokojencev Slovenije

POVZETEK

Program starejši za starejše je pričakal pandemijo ravno sredi letnega izobraževanja društvenih koordinatorjev in njihovih namestnikov. Na nov način delovanja smo prešli dejansko čez noč, z novimi pristopi komuniciranja, uporabo novih tehnologij in povezovanjem z okoljem.

S posebnim vprašalnikom v prvem valu epidemije novega koronavirusa smo poskušali izvedeti, kaj se dogaja na terenu in kako smo v to dogajanje vključeni. Poleg vprašalnika smo opravili analizo iz baze naših podatkov o opravljenem delu v našem programu, ki smo ga zaradi novih metod dela na terenu še dopolnili.

Pomembno vlogo je odigralo sedemnajst področnih koordinatorjev, kot povezovalcev dela na terenu, in društveni koordinatorji, kot vez z lokalnimi strukturami - bodisi z občinsko, krajevno ali četrtno skupnostjo. Dva koordinatorki delujeta v Osrednjeslovenski regiji in sta iz Mestne občine Ljubljana. Prispevek nudi prikaz opravljenega dela prostovoljcev programa Starejši za starejše v času epidemije koronavirusne bolezni, s poudarkom na izvajanju programa na območju Mestne občine Ljubljana.

Ključne besede: Starejši za starejše, pandemija, strah, iznajdljivost, nove tehnologije, povezovanje.

SUMMARY

The program Elderely for the elderly awaited a pandemic right in the middle of the annual training of coordinators and their deputies of the program. We actually switched to the new way of working overnight with new approaches to communication, the use of new technologies and connecting with the environment.

With a special questionnaire in the first wave of the pandemic, we tried to find out what is happening in the field and how are we involved in this. In addition to the questionnaire, we performed an analysis from our database of work performed on our program, which we supplemented due to new methods of working in the field.

An important role was played by 17 coordinators as coordinators of field work and association coordinators as a liaison with local structures- either a municipality or local community. Two of these operate in the Osrednjeslovenska region and are from the City of Ljubljana. The article

provides an overview of the work done by the volunteers of the Elderly for the elderly program during the coronavirus disease epidemic, with an emphasis on the implementation of the program in the City of Ljubljana.

Key words: Elderly for the Elderly, pandemic, fear, ingenuity, new technologies, networking.

Uvod

Program Starejši za starejše (v nadaljevanju SzS) je nastal na predhodnih delnih raziskavah, ki so pokazale in potrdile želje starejših ostati čim dlje v domačem okolju in potrebo po zagotavljanju različnih oblik pomoči in storitev, ki bi jim to zagotavljale. Projekt je zorel do leta 2004, ko je bilo za njegovo implementacijo potrebno zagotoviti mrežo izvajalcev, ki bi dosegli starejše na celotnem območju države. Tako mrežo izvajalcev je projektu lahko zagotovila le Zveza društev upokojencev Slovenije s svojo mrežo več kot 500 društev upokojencev. Leta 2004 je bil projekt preizkušen v društvih upokojencev Kog in Optimisti, leta 2005 pa je v program vstopilo prvih 16 društev upokojencev z nekaj več kot 190 prostovoljci. Po tem letu se je projekt širil z vstopanjem novih društev, ki je z leti zaradi trajnosti izvajanja prerasel v program in danes lahko s ponosom povemo, da program izvaja 286 društev upokojencev po vsej Sloveniji, v njem je doslej sodelovalo preko 5.500 prostovoljcev, ki so v tem času v program vključili malo manj kot 198.000 starejših iz 164 občin. V veliko čast nam je omeniti, da je Evropski parlament leta 2017 programu podelil nagrado Državljan Evrope. Nagrada izraža priznanje državljanom, skupinam in organizacijam, ki si izjemno prizadevajo za boljše razumevanje in tesnejše povezovanje med narodi.

Program temelji na medsebojni (vrstniški) pomoči starejših prostovoljcev starejšim od 69 let, ki živijo doma. Njegova posebnost pa je, da prostovoljci uporabnike poiščejo na njihovem domu, kjer ugotovijo kakovost njihovega življenja v domačem okolju in morebitne potrebe po pomoči. Vedno več starejših po 70. letu postaja odvisnih od pomoči drugih, hkrati si večina starejših želi živeti doma, pri tem pa po dosedanjih izkušnjah v programu približno 20 % le-teh potrebuje pomoč okolja na nekaterih področjih. S prostovoljno pomočjo vrstnikov je mogoče bistveno prispevati k zagotavljanju laične, s pomočjo vladnih organizacij pa tudi profesionalne pomoči potrebnim. Program na neformalen, dostopen način dviguje kakovost življenja vseh starejših v Sloveniji. Prednost programa je tudi v tem, da so storitve za uporabnika brezplačne, zato so še toliko bolj dostopne.

Prostovoljci programa Starejši za starejše v MOL

V programu starejši za starejše sodeluje 286 društev upokojencev (v nadaljevanju DU) v celi državi. Samo v Mestni občini Ljubljana (v nadaljevanju MOL) je bilo v teh 16-ih letih izvajanja programa vključenih 15 DU. Od tega jih nekaj ne deluje več v programu. Pregled dejavnih DU v MOL, v letu 2019 pred pandemijo, v letu 2020 in prvih 5 mesecev v letu 2021 je prikazan v tabeli 1. Prikazano je število prostovoljcev in število oseb, ki smo jih tako ali drugače oskrbovali.

Tabela 1: Vključenost DU v MOL v času trajanja programa in sedanje delovanje

DU	Četrtna skupnost	Število aktivnih prostovoljcev			Število obiskanih oseb		
		2019	2020	2021 ¹	2019	2020	2021 ²
Bežigrad	Bežigrad	9	7	5	86	56	15
Boris Kidrič	Bežigrad	11	8	8	224	163	120
Stadion	Bežigrad	8	7	7	119	61	34
Savsko naselje ³	Bežigrad	-	-	-	-	-	-
Boris Zihel ⁴	Bežigrad	-	-	-	-	-	-
Črnuče	Črnuče	3	5	8	228	201	199
Komandant Stane	Šiška	10	8	8	175	63	46
Na jami ⁵	Šiška	-	-	-	-	-	-
Krim Rudnik ⁶	Rudnik	-	-	-	-	-	-
Nove Jarše	Jarše	7	7	7	212	223	193
Ljubljana Poljane	Center	9	8	8	113	102	65
Tabor	Center	4	1	1	45	11	0
Stari Vodmat	Moste	0	2	0	0	2	0
Trnovo	Trnovo	7	6	5	125	100	19
Zadvor	Sostro	14	16	14	236	217	150
Skupaj		82	75	71	1563	1199	841

Značilno za MOL je tudi to, da se nova DU ne vključujejo v program. Upad že vključenih je vezan na subjektivne razloge - staranje prostovoljcev po eni strani ali njihovo pomanjkanje po

¹ Zajem podatkov do 31. 5. 2021.

² Zajem podatkov do 31. 5. 2021.

³ DU izvaja program pridruženo k DU Boris Kidrič.

⁴ DU izvaja program pridruženo k DU Boris Kidrič.

⁵ DU ne deluje v programu več kot 5 let, oz. je izstopilo iz programa.

⁶ DU ne deluje v programu več kot 5 let, oz. je izstopilo iz programa.

drugi strani, nepoznavanje smisla programa s strani vodstva DU in oklice, pa tudi nepripravljenost preostalih DU na dodatne organizacijske, izobraževalne in administrativne napore. Opazili smo tudi ne-povezovanje med posameznimi DU, ki bi program lahko izvajali skupaj.

Delovanje prostovoljcev tako ni vezano zgolj na četrtno skupnost. Naši prostovoljci z veseljem priskočijo na pomoč tudi drugod na območju MOL, kjer je izražena ali ugotovljena potreba po prostovoljcu. V zadnjih letih prihaja največ potreb po pomoči iz področja Viča, Vižmarij in posamično od drugod, najmanj pa iz bivše občine Moste-Polje. Žal pa pridobivanje podatkov za starejše od 69 let s strani občine ni sistemsko urejeno in je odvisno od razumevanja in podpore programu s strani posameznega župana. Naši prostovoljci, ki delujejo na območju MOL, podatke pridobivajo na podlagi informacij iz terena, v zadnjem času predvsem s strani patronažnih sester.

Iz tabele 1 je razvidno, da se v društvih upokojencev, ki delujejo, število aktivnih prostovoljcev počasi zmanjšuje. Moramo poudariti, da je ponekod fluktuacija prostovoljcev - eni prenehajo, drugi se vključijo, drugje pa je upad števila prostovoljcev zaradi prenehanja dela DU v programu. Dejansko je v programu registriranih 95 usposobljenih prostovoljcev, aktivnih pa je le 71, kar je odvisno tudi od oseb, ki jih obiskujejo posamezni prostovoljci.

Prostovoljstvo je na način, kot se izvaja program, poseben izziv nasploh, še posebej pa v MOL, kjer so potrebe po prostovoljstvu tudi na drugih področjih, kot na primer v kulturi, športu, izobraževanju in podobno. To so področja, ki so vsekakor manj čustveno naporna in manj stresna ter po drugi strani podprta s profesionalno podporo.

Poleg omenjenega, se prostovoljci na območju MOL soočajo tudi z drugimi izzivi, ki so bili v času epidemije še dodatno izraženi. Prostovoljcem se večkrat dogodi, da navkljub zagotovitvi, da na določenem naslovu živi pomoči potreben starostnik, ostanejo pred zaprtimi vrati. To še zlasti velja v blokovskih naseljih, kjer so vhodna vrata v stavbo zaklenjena. V kolikor starostnik iz kakršnega koli razloga vhodnih vrat ne odpre, se obisk običajno konča neuspešno. Preostali stanovalci blokov ali stolpnic pa prostovoljcev ne spuščajo v stavbo, kar pojasnujemo s strahom, da bi v blok spustili nepovabljenega gosta. Posebej v starih naseljih, ki nimajo dvigal, pa je to nemalokrat ovira tako za starejše osebe kakor tudi za prostovoljce, katerih starost je 70 let in več.

V letu 2020 smo zabeležili občutno povečano število odklonjenih obiskov (za primerjavo, v letu 2019 so bili odklonjeni do 4 % obiskanih, v letu 2020 pa 15 %). Prostovoljci so večkrat poročali o močnejše izraženem strahu pred okužbo, zato so nekateri starostniki odklanjali obiske

prostovoljcev, v posameznih primerih pa so obiske, celo telefonske klice, prepovedali svojci, v program vključenih starostnikov.

V MOL je vključenih v program 6.027 občanov. V letu 2019 pred pandemijo je bilo pomoči deležnih 25,9 % vključenih v program, v času pandemije pa 19,9 %. Po podatkih iz evidenc opravljenega dela v prvih petih mesecih leta 2021 pa že 13,9 %, čeprav še niso vsi začeli delati s »polno paro«. Osebe, ki so večkrat bile deležne pomoči, smo na začetku pandemije povprašali najprej po tem, v kolikšni meri bodo potrebovali našo ali kako drugo pomoč. Ob tem lahko posebej poudarimo, da so se svojci takoj angažirali, sploh če so bili na območju MOL. Bilo jih je pa kar nekaj, ki so bili še naprej deležni pomoči naših prostovoljcev. Tisti, ki smo jih obiskali in nudili pomoč, je bilo nekaj manj, pa so zato na nekaterih področjih potrebovali več pomoči.

V nadaljevanju bomo najprej prikazali delo na programu v letu 2019 pred pandemijo in v letu pandemije 2020, potem pa še prvi mesec po izbruhu in ugotovitve o tem.

Delovanje prostovoljcev programu v Republiki Sloveniji in v MOL v letu 2019 pred pandemijo in v letu pandemije 2020

Podatki za prikaz v tabeli 2 so iz letnega poročila, ki ga je pripravila vodja programa na podlagi podatkov o opravljenem prostovoljskem delu, vnesenem v BOPRO program. Povzeli smo tudi poudarke, ki so jih predstavili v svojih letnih poročilih koordinatorji.

Prvi stolpec v tabeli 2 prikazuje število storitev po vrstah pomoči, drugi pa število prejemnikov različnih pomoči oblik v posameznem letu. Za oboje smo pripravili tudi prikaz za MOL.

Tabela 2: Delovanje prostovoljcev programu v Republiki Sloveniji in v MOL v letu 2019 pred pandemijo in v letu pandemije 2020

	Št. storitev po vrstah	Št. prejemnikov različnih	Št. storitev po vrstah	Št. prejemnikov različnih
--	------------------------	---------------------------	------------------------	---------------------------

Oblika pomoči	pomoči v letu 2019		oblik pomoči v letu 2019		pomoči v letu 2020		oblik pomoči v letu 2020	
	RS	MOL	RS	MOL	RS	MOL	RS	MOL
Družabne igre	2435	4	283	3	1207	3	183	2
Pomoč pri osnov. oseb. opravilih	2656	294	238	18	1950	254	206	9
Pomoč ohranjanja soc. stikov	4	2	2	0	4	0	2	0
Zdravstvena oskrba	120	0	36	0	92	0	37	0
Oskrba na domu	31	0	13	0	139	0	44	0
Varstvo starejših	17	0	8	0	25	0	11	0
Socialnovarstvene storitve	46	0	19	0	25	0	12	0
Dostava human. paketov	4176	7	1890	7	3642	67	1626	64
Humanitarni paket	2203	51	871	50	1837	30	699	24
Dodelitev stanovanja	0	0	0	0	6	0	2	0
Denarna pomoč	42	0	21	0	89	0	42	0
Dostava hrane	5044	27	667	10	4270	74	484	13
Dostava iz trgovine	3435	165	637	50	4049	1524	776	74
Branje	417	33	123	18	192	26	57	5
Pomoč pri hišnih opr.	5158	259	668	56	3521	145	493	32
Prevozi	4820	132	1272	35	2885	190	786	35
Sprehod	3503	641	889	118	2143	155	605	47
Druženje	27663	1314	7817	308	15638	607	4776	104
Drugo	14359	470	5345	202	10737	613	4138	154
<i>Skupaj</i>	76129	3399	20799	875	52451	3688	14979	563
Telefonska pomoč					18981	709	6746	101
Skupaj					71432	4397	21725	664

V tabeli 2 smo predstavili tudi storitve pomoči preko telefona. S tem smo dopolnili naš program in spremljanje dela. Telefonsko pomoč smo uporabili tudi za spletno prijavljanje za obiske pri

zdravniku. Posamični koordinatorji so preko elektronske pošte naročali naše obiskovance na preglede in opravljali druge pomoči, če posamezniki niso imeli računalnikov.

Kaj smo ugotovili? V letu 2020 je bilo vseh storitev na nivoju države manj, prejemnikov pa več, v MOL pa ravno obratno. Prejemnikov je bilo manj, pomoči pa več. To v povezavi s tabelo 1 pomeni naslednje: manj posameznikov je dobilo več pomoči ob nižjem številu aktivnih prostovoljcev.

MOL ima od vseh občin največ možnosti za izvajanje pomoči na domu: Zavod za oskrbo na domu Ljubljana (ZOD), druge izvajalce pomoči na domu, številne humanitarne in prostovoljske organizacije. Tudi zaradi tega DU iz MOL v našem programu določenih oblik pomoči ne nudijo. Tako v MOL ne dodeljujemo denarnih pomoči ali stanovanja, ne izvajamo varstva starejših ali oskrbe na domu, niti zdravstvenih ali socialnovarstvenih storitev, ker je to delo profesionalnih služb, ki na tem območju delujejo.

V času soočanja z novim koronavirusom se je povečalo število dobitnikov humanitarnih paketov. V letu 2019 je teh bilo 58, leta 2020 pa 97. Večina teh pomoči je bila v letu 2020 dostavljena do vhodov v stanovanja. Posamezniki so tudi sami prišli ponje. Povečalo se je število oseb, ki so potrebovale dostavo iz trgovine in to večkrat kot leto poprej.

Imamo konstantno število oseb, ki jim prostovoljci nudijo prevoze. Število potreb po prevozih se je leta 2020 povečali za 50 %. Sploh pa v prvem valu širjenja novega koronavirusa. Potrebo po prevozu, predvsem za obiske zdravnikov ali drugih, z zdravjem povezanih storitev, imajo tudi drugi občani, saj se z vprašanji o potrebi po tej pomoči obračajo na ZDUS. Naši koordinatorici sta že pred šestimi leti na MZU predstavili predlog, da bi naj Ljubljana uvedla Prostofer. Mnenja so bila deljena. MOL ima brezplačni prevoz - Kavalirja, ki pa obratuje samo v centru. Ostalo je torej pri posredovani informaciji, mi pa še naprej prevažamo občane.

Več je bilo izvedenih tudi drugih storitev, ki niso posebej navedene v tabeli 2.

Povzetek analize anketiranja o aktivnostih prostovoljcev programa Starejši za starejše v času prvega vala širjenja novega koronavirusa

Anketni vprašalniki so se zbirali v času od 30. 3. do 30. 4. 2020. Anketne vprašalnike so dobili vsi prostovoljci konec marca 2020. Prostovoljci so na tej podlagi tedensko poročali koordinatorju o lastnih aktivnostih in sporočali odzive na terenu ter posredovali predloge, ki so jih podali bodisi občani, bodisi sami. Tedenska poročila so zbrali društveni koordinatorji, ki so zbrane podatke posredovali območnim koordinatorjem, ki so pripravili zbirnike anketnih

vprašalnikov. Izdelanih je bilo 25 zbirnikov anketnih vprašalnikov. Podatki so bili obdelani glede na prejete zbirnike anketnih vprašalnikov za 14 od 17-ih območij in tudi glede na prejete izpolnjene anketne vprašalnike za 3 DU ene pokrajine: Koper-center, Sežana in Jagodje (Južno Primorska pokrajina). Iz pokrajin Zasavje, Ljubljana z okolico in Južna Primorska s strani pokrajinskih koordinatorjev nismo prejeli zbirnikov anketnih vprašalnikov za to obdobje. Na podlagi zbirnikov anketnih vprašalnikov je takratna vodja programa Urška Borak pripravila analizo.

Predstavljamo ugotovitve in posebej izpostavimo značilnosti za MOL:

1. Iz prejetih odgovorov so se prostovoljci Programa SzS povezali in posredovali podatke za potrebe po organizirani dostavi hrane, zdravil in drugega pomembnega za naše uporabnike z občinami, Rdečim križem (v nadaljevanju RK), civilno zaščito, Karitasom, patronažno službo, centri za socialno delo in domovi za starejše občane.
V MOL smo bili povezani z RK in s patronažo, ponekod s četrtno skupnostjo.
2. Vsi prostovoljci Programa SzS v času karantene novega koronavirusa ohranjajo stik z uporabniki tako telefonsko, z obiski (za dostavo hrane, zdravil in preprečevanje osamljenosti ob priporočilu upoštevanja navodil glede medsebojnih stikov), kot tudi spletno (Zoom, FB, YouTube).
V MOL so nekateri uvedli še posredovanje informacij o možnostih toplih obrokov, naročanje, pisanje pisem z osnovnimi informacijami v primeru potrebe pomoči, telefonska sporočila.
3. Prostovoljci so svoje aktivnosti od fizičnih obiskov preusmerili v kontakte z uporabniki po telefonu.
4. Uporabniki Programa SzS so največ pomoči potrebovali v obliki pogovora, nakupov v trgovini in prinašanjem zdravil. Sledila je pomoč v obliki dostave hrane.
V MOL se je ta pomoč povečala na nivoju celotnega leta, čeprav so bile možne dostave hrane, živil in zelenjave na dom preko telefonskih klicev ali spletnih naročil. Ne glede na to, je bilo nekaj oseb, ki so zaprosile in tudi dobile nekajkrat tedensko pomoč pri prinašanju toplih obrokov. Prostovoljke so jih namreč oskrbovale s toplimi obroki, ki so jih sicer pripravile zase.
5. Prostovoljci so uporabnikom Programa SzS pomagali na sledeče načine: pogovor, povpraševanje, nasveti glede zaščite, dostava zaščitne opreme (maske), nakup in dostava iz trgovine, lekarne, dostava hrane (tudi domače proizvodnje in izdelave: sok, med, rezanci, meso, kruh), kuhanje hrane, kosil (iz domov starejših) in paketov hrane,

nanos drv v stanovanje, obisk na domu, vzpostavitev kontakta z drugimi organizacijami in institucijami in pomoč uporabnikom (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, center za socialno delo, Karitas, civilna zaščita, LIONS club, SIBAH, občine, zdravniki, RK), urejanje zdravstvenih zadev, bančne storitve (dvig denarja, plačilo položnic), prevoz uporabnikov (trgovina, k zdravniku), informiranje in usmerjanje uporabnikov (telefonske številke za pomoč in glede dostave hrane), izdelava zaščitnih mask, delitev doniranih zaščitnih mask, telefonsko obveščanje, skrb za prostore DU (čiščenje, razkuževanje, dezinfekcija), nudenje pomoči na vrtu, pošiljanje čestitk in darilc pred vrata, izvajanje osebne nege.

6. Prostovoljci Programa SzS so v tem obdobju odkrili več kot 123 ljudi, ki so potrebovali pomoč.

Za MOL smo sicer našli v polovici DU 27 takih oseb, kar pa ni realen podatek, saj za to obdobje od druge polovice DU iz programa nismo dobili podatkov. Tako najdenih občanov je bilo na podlagi poročanja preko medijev v drugih organizacij bistveno več.

7. Prostovoljci so zašite zaščitne maske namenili predvsem občanom svojega kraja, uporabnikom in prostovoljcem Programa SzS.

Za MOL je tudi značilna delitev zaščitnih mask in razkužil. Nekaj smo jih dobili v četrtnih skupnostih, smo pa tudi sami šivali maske zase, za svoje bližnje in druge prostovoljce. Kar smo dobili na četrtni skupnosti, pa smo razdelili glede na potrebe v okolici in ostalim občanom.

Zaključek

S programom SzS v DU smo v času pandemije covida-19 tudi v MOL dokazali, da znamo sodelovati in se organizirati. Ugotovili smo tudi to, da ima »strah velike oči«. Prostovoljci smo spoznali, da se moramo bolje seznaniti z možnostmi novih tehnologij, saj se bomo sicer morda tudi sami socialno izključili.

Dokazali smo, da ob upoštevanju vseh varnostnih ukrepov lahko delujemo in izpolnjujemo svoje poslanstvo tudi v tako težkih trenutkih, kot je pandemija. Kljub strahu pred neznanim in nevarnostmi smo se do drugega vala novega koronavirusa toliko opolnomočili, da smo kljub delovanju na terenu skoraj sto odstotno ostali zdrav pred obolenji covida-19 in sedaj smo prostovoljci v takem odstotku tudi precepljeni.

Kljub mnogim drugim možnostim za prejemanje pomoči potrebnim starejšim je na področju prostovoljnega dela v MOL jasno, da je več kot dovolj dela tudi za prostovoljce, kar smo

dokazali s svojim delom v letu 2020. Naše prostovoljce pa najbolj boli to, da s strani lokalne skupnosti, v primerjavi s preostalim delom države, naše delo nekako ni dovolj prepoznano.

V zaključku bi obnovili svoj predlog, ki smo ga v letu 2015 predstavili na MZU in posredovali županstvu. Predlagamo ustanovitev Prostoferja ali druge oblike brezplačnih prevozov v MOL in sodelovanje s pisarno »65+«, na Mačkovi ulici, v Ljubljani.

Predlagamo, da se v četrtne skupnosti uvedejo nove oblike sodelovanja, s katerimi bi vsi pristojni npr. vsaj enkrat letno pregledali socialno in drugo problematiko vseh starostnih skupin, s poudarkom na pomoči potrebnih.

Prav tako podpiramo idejo, da se v okviru Socialne zbornice Slovenije ustanovi sekcija za razvoj organiziranega prostovoljstva na področju socialnega varstva. S tem bi bilo prostovoljstvo s strani te strokovne organizacije drugače sprejeto in bi tudi bolje razumeli pomen strokovne pomoči prostovoljcem ter našli učinkovitejši način povezovanja strokovne in laične pomoči na področju delovanja.